

getoond had, in enkele maanden te kunnen afbreken, wat zijn vader in even zooveel jaren met scherp zinn en volgens degelijke beginselen onder noesten arbeid had opgebouwd. De verstandigen onder hen schudden medelijdend het hoofd over zijn dwaasheid en onbesuisdheid, de overigen glimlachten verachtelijk over hem en zeiden, dat het niet zoo'n kunst was, om bankroet te gaan. Bankroet? Neen, zoover was het nog niet, zoover mocht het niet komen. Mocht de hemel het verhoeden! De hemel... maar hij had immers de rekening tusschen den hemel en de fabriek afgesloten. Zijn vader had een God: hij had vaders God afgeschafte, en was hij er nu beter om? Ja, wel was hij bankroet, zedelijk reeds nu! Alles had hij verloren aan zijn veranderingen en verbeteringen... zorg en ellende was het eenige, dat hij had overgehouden, en geen God zelfs meer, tot Wien hij er mee vluchten kon, zooals zijn vader in moeilijke tijden deed!

Hij haastte zich de pen weer in de hand te nemen, en, zoo goed en kwaad als het ging, wat vuur en wat leven in zijn blik te brengen. Zóó moest mr. Kegge hem niet vinden, en toch, hij zag dezen aankomen. Hij verdiepte zich in den inhoud der boeken, toen de rechtskundige adviseur het kantoor binnentrad.

„Alweer bij honk!” sprak hij, hem verwelkomende, op een schijnbaar opgewekten toon. „En... hoe is het afgelopen?”

„Slecht!” sprak mr. Kegge, „de maatschappijen willen van niets hooren, vóór Joosten als de brandstichter gevonnist is. Daar zijn zeker slechte geruchten over onze kas naar buiten uitgestrooid, want 't is compleet, of zij aan de mogelijkheid gelooven, dat één onzer de hand in het spel gehad heeft.”

„Maar dat is toch al te gek!” riep Starrenborg uit, „en hoe lang kan het eind van de rechterlijke uitspraak zich nog wel laten wachten?”

„Nu, voor het minst een paar maanden. Neen, die uitweg blijft te lang gesloten. Zijt u gelukkiger geweest?”

„Neen!” sprak Starrenborg. „k Had zóó gehoopt, dat mijns vaders beste vriend mij zou hebben willen helpen! Toen ik echter over geld begon, wist hij niets dan voorwendfels te vinden om er buiten te blijven. Goeden raad, dien kon ik te geef krijgen, eer dan duizend gulden tegen hoog percent.”

„Ik vreesde er wel voor,” zeide mr. Kegge. „Wat raadde hij u dan?”

„Wel, ik moest met mijn moeder en mijn zuster de zaak weer in orde brengen; dan was ik zeker uit de moeilijkheid, en had geen mensch noodig. Hij maakte mij zelfs bezorgd voor het gaan naar anderen. 't Werd zoo gauw bekend en dan was men zijn crediet kwijt.”

„Hum! Die raad is ten minste nog zoo kwaad niet, mijnheer Starrenborg. Als de dames u helpen wilden... en ik twijfel daaraan niet — 't zou altijd gemakkelijker zijn, een voetval voor hen te doen dan voor anderen en er moet toch raad geschafte worden.”

„Mijn moeder en mijn zuster vragen! Ge denkt er toch niet aan, mr. Kegge! Ze zouden er niet anders dan genot van hebben, en meent ge, dat dominé Ort hun vrijheid geven zou...”

„Waarde heer,” viel mr. Kegge den heer Starrenborg in de rede. „k Geloof, dat het nu tijd wordt, u eens ronduit te zeggen, wat ik denk. Mij dunkt, ge zult nu zelf wel tot de overtuiging gekomen zijn, dat de zaken verkeerd geloopt zijn, op de fabriek. Ik wil u niet verhelten, dat ik een deel daarvan aan uzelf toeschrijf. Ik maak u daarvan allerminst een verwijt, doch roer deze zaak slechts aan in uw eigen belang. Gij hebt u teveel onder den invloed van den overleden onder-directeur gesteld en deze heeft u, naar mijn bescheiden meening, geheel verkeerd geleid.”

„Maar waarom hebt u mij dit niet eer gezegd, mr. Kegge?”

„Eenvoudig, omdat ik overtuigd was, dat ik vergeefs gesproken zou hebben. Bovendien, ik wil u niet ontveinzen, dat ik mij gegriefd voelde. Mijnheer uw vader vertrouwde mij geheel, veel meer dan Jansen, dien hij trouwens

als werkkraft zeer waardeerde. Gij liet mij links liggen en gaafte u geheel aan den zedelijken invloed van dien man over. Personen en zaken werden door zijn bril bekeken, zoo ook ik. In gemoede, als ik het niet uit eerbied voor de nagedachtenis van uw geachten vader gelaten had, ik had mij reeds lang van de zaak teruggetrokken.”

„Ik heb tegenover u verkeerd gehandeld, mr. Kegge. Wil het mij vergeven,” sprak Starrenborg, en stak hem de hand toe. „Ik leerde u thans eerst kennen, zooals gij zijt en ik acht u nu hoog.”

„Geloof mij, daarom zeide ik het niet, al verblijd ik mij ook, dat ge van meening veranderd zijt. Nu ge echter ziet, dat Jansen u de menschen en de dingen in een verkeerd licht deed bezien, ook en vooral zichzelf, zou het nu geen tijd worden om geheel met zijn invloed te breken en uzelf te zijn? Laat mij u verzekeren, dat ge u ook in uw moeder en uw zuster, dat ge u het sterkst in den predikant vergist. Gij hebt, dank zij den invloed, waaronder gij u steldet, de zedelijke grondslagen, waarop de fabriek rustte, doen weggraven en daaronder een ander fundament gelegd. Kan het u verbazen, dat zij zich tegen u stelden? En toch, waarin waren ze, ja, waarin zijn ze, zelfs na dien tijd, in hun belangstelling voor u te kort geschoten? Zij hebben zich niet van u, gij hebt u van hen verwijderd, en nochtans hebben zij alles gedaan, wat in hun vermogen was, om de booze geesten te bezweren, die Jansen tegen u opgewekt had.”

Beschaamd zag de heer Starrenborg voor zich.

„Mijnheer Starrenborg, ik wil u niet tot een besluit dringen, maar ik wensch u als vriend te raden,” vervolgde mr. Kegge. „k Zou zeggen, overdenk de zaak nog eens goed voor uzelf en vraag u eens af, of 't inderdaad niet het best zou zijn, hulp bij uw familie te gaan zoeken. En mocht het ook u dan toeschijnen, het verstandigst te zijn, laat dan valsche schaamte u niet weerhouden, tegenover allen en alles een anderen weg in te slaan.”

(Wordt vervolgd.)

## Geen lang, maar een rijk leven.

**H**oo mag het leven genoemd worden van Christian Furchteggott Gellert, die den 4den Juli 1715 te Hainichen, een plaatsje in het Saksische Ertsgebergte, geboren werd.

Hij was het derde kind van den predikant aldaar, wiens kroost mettertijd uit een dertiental bestond. Een bepaald blijde jeugd had Gellert niet. Het groot gezin was oorzaak, dat men armoedig moest leven, daarbij was zijn opvoeding uiterst streng. Reeds op zijn 11e jaar moest Christian met afschrijven iets verdienen. Toch belette dit niet, dat hij 18 jaar oud al verzen maakte.

Op zijn 16de jaar ging hij te Leipzig studeeren in de wijsbegeerte en de godgeleerdheid. Na vier jaar riep zijn vader hem terug.

Meermalen trad hij als kanselredenaar op, doch zijn aangeboren schuchterheid drong hem van het predikambt af te zien en door het geven van onderwijs een bestaan te zoeken, terwijl hij te Leipzig de Fransche en de Engelsche letterkunde beoefende. Hij maakte er kennis met verschillende Duitsche geleerden, en begon er zijn letterkundigen arbeid met fabelen, leerdichten, verhandelingen, enz.

Zijn zwakke gezondheid verhinderde hem echter een taak te vervullen, die aanhoudend arbeid vereischte. Hij besloot aan de Hoogeschool onderwijs te geven, hield zeer gewaardeerde voorlezingen, en werd in 1751 buitengewoon professor te Leipzig, wat wel zeer vereerend was, maar ongelukkig nog geen f 200.— per jaar opbracht. Hij hield lezingen over dichtkunst, welsprekendheid, zedeleer en stijl.

Hoewel nu Gellert zeer streng op de zeden der studenten

toezag, toch hielden ze bijzonder veel van hem, en vertrouwden hem ten volle. Steeds groeide het getal zijner hoorders (soms over de 400) zoodat de grootste zalen te klein waren. Onder zijn hoorders was ook de later zoo beroemde Goethe, die hem aldus teekent:

„De vereering en liefde, die hij bij alle jongelieden genoot, was buitengewoon. Hij was niet groot van gestalte, knap van voorkomen, maar niet slank, met zachte of liever droevige oogen, een zeer fraai voorhoofd, een niet te grooten haviksneus, een fijnen mond en een aantrekkelijk langwerpige gelaat. Alles maakte zijn tegenwoordigheid gewenscht en aangenaam.” Wel spreekt Goethe ook van de „op wat hollen en droeven toon uitgesproken vermaningen, waarschuwingen en beden” van den hoogleeraar, en had daar spoedig genoeg van, maar toch kon ook hij niet nalaten hem lief te hebben en te eeren.

Maar Gellerts invloed werkte door zijn schriften nog ver buiten de grenzen zijner hoorders en der studeerende jongelingschap. Van heinde en ver kreeg hij tallooze bewijzen van de bewondering en vereering dergenen, die den vorm of de strekking zijner boeken bewonderden. Velen zochten in briefwisseling met hem te treden, vroegen hem aanwijzing van geschikte personen; ja de keizerlijke gezant verzocht hem zeer eerbiedig zijn (des gezants) brieven te verbeteren, en hem te helpen een beteren Duitschen stijl te verkrijgen. Bij dat al echter bleef hij lijdend en werd zijn leven verbitterd door geweldige zwaarmoedigheid of hypochondrie, waartegen uitstapies naar Berlijn en Dresden niet mochten baten. Zelfs liet hij het dichten varen om zich aan de zedeleer te wijden.

Velen, tot ook vreemde vorsten, bezochten den zedigen man. Toen Frederik de Groote tijdens den zevenjarigen oorlog in 1760 te Leipzig kwam, ging hij ook tot Gellert. Diens merkwaardig onderhoud met den grooten vorst, die echter, helaas! zoo weinig met Deutsche taal en letteren ophad, veroorlooft onze ruimte niet uitvoerig mee te deelen. Gellert las hem zijn fabel voor van den schilder, die den god Mars had afgebeeld, maar zijn eigen werk dadelijk vernietigde, toen een zot het had geprezen. De koning vond zooveel genoegen in onderhoud en fabel, dat hij van den eenvoudigen man verklaarde: *C'est le plus raisonnable de tous les savants allemands.* (t Is de verstandigste van alle Deutsche geleerden.)

De genegenheid en liefde, waarin Gellert zich mocht verheugen, minderden niet met de jaren. Boeren zoowel als vorsten eerden den „goeden Gellert,” en zochten hem dit op alle wijs te toonen. Toen Gellerts vaderstad inkwartiering zou krijgen, werd zij, gelijk Generaal Hulsen uitdrukkelijk verklaarde, daarvan bijna geheel verschoond uit genegenheid voor Gellert en zijn geschriften. Toen hem tegen zijn voortdurende ziekelijkheid de raad was gegeven te gaan paardrijden, liet de Keurvorst van Saksen het makste paard van zijn stal uitzoeken en naar Leipzig brengen. Ongelukkig mocht dit alles niet baten, zoo min als de liefde hem bewezen en de geschenken hem vereerd. Een hem aangeboden Hoogleeraarschap in de wijsbegeerte moest hij weigeren. Hij werd steeds meer sukkelend. Gelukkig, dat hij zich kon sterken door het vast en vertrouwend geloof in Christus, van hetwelk hij heel zijn leven door woord en daad getuigenis gegeven had. Na dagen van veel lijden ontsiep hij in 1769. Heel Duitschland treurde bij zijn dood. Zijn grafteeken vindt men te Leipzig; eveneens zijn standbeeld; een ander siert zijn geboorteplaats.

Schoon is het getuigenis, dat van Gellert, en nu juist niet door zijn naaste geestverwanten, wordt gegeven: Rein godsdienstig leven, onbaatzuchtigheid, welwillendheid jegens allen, offerende vriendschap en groote nederigheid waren algemeen erkende eigenschappen van zijn karakter. In zijn zedeleer weerspiegelde zich de beminnelijkheid en reinheid, maar ook de krachtelooze schuchterheid en angstigheid van zijn karakter. Wij kunnen er bijvoegen, dat Gellert leefde en stierf als een Christen, in woord en wandel, gelijk trouwens blijkt uit veel door hem geschreven, al getuigt niet elk werk er van.

Over Gellert als letterkundige werd lang in Deutschland slechts met den hoogsten lof gesproken, o. a. door Wieland en zelfs door Lessing. Later is dit oordeel wel wat gewijzigd. Toch blijven zijn verdiensten onmiskenbaar. Onder de Deutsche schrijvers was hij een der eersten, die de noodzakelijkheid begrepen van het verband tusschen de scheppingen der verbeelding en het werkelijke leven. Wel beschouwd bezat Gellert niets, wat den grooten dichter maakt; hem ontbrak scheppingskracht, rijke verbeelding; diepte en volheid van gedachten. Daarbij staat bij zijn meeste gedichten de leering te veel voorop, en toch leeft het beste van wat hij gaf nog nu, anderhalve eeuw na zijn dood, krachtig in het Deutsche volk.

Zijn *Fabelen* vermaken nog altijd oud en jong. Vele zijner *Geestelijke liederen* zijn voor bedroefde, wankelende, vreesachtige zielen nog altijd troostrijk, rustgevend en verheffend, al staan ze in dichtertelijke kracht en innerlijke diepte des geloofs ver beneden die van Luther en Paul Gerhardt. De reden van dit opmerkelijk verschijnsel is alleen, dat het beminne swaard, vriendelijk, vroom karakter van Gellert in zijn fabelen en liederen tot de volste uiting komt, en niet minder, dat zich de beste eigenschappen van het Deutsche volk daarin afspiegelen.

Toch dient wel opgemerkt, dat de krachtige werking, die Gellerts dichtten in zijn tijd oefenden, niet te begripen is, tenzij men het karakter van dien tijd en zijn letterkunde kent. Toen de „Fabelen en vertellingen” verschenen, (1746—'48) was het voor 't jonger geslacht, als werd de geest van allerlei banden losgemaakt. Reeds de verstaanbare, makkelijke, aangename taal, het „coulante” der uitdrukking, zooals Frederik de Groote het genoemd had, moest de lezers van toen wel bekoren, hoeveel te meer de inhoud. Hoe naïef-schalk gaf hij speldeprikken aan de ijdelheid, veranderlijkheid en aangeboren slimheid der vrouwen. Zoo in „de Tegenspreekster,” die in schrikkelijke onmacht valt, als haar man beweert, dat de visch niet recht gaar is, maar opeens weer ontwaakt als hij nu jammerend uitroept:

„Waarom moest ik u ook weerstreven!  
Och, die verwenschte visch; hij was, hij was niet gaar.”

En dan:  
„Meteen ontwaakt zij weer tot leven,  
En roept: *Gaar was hij!* zult ge nooit gelijk mij geven?”

Dat de jongeren hun tijd niet kunnen afwachten, teekent Gellert in „het jonge Meisje,” wier vader een vrijer afwijst, wijl zij „pas veertien jaar oud” is.

„Terwijl hij dit nog sprak, kwam Mientje zelf naar binnen, En bracht het eten op. „Wat,” riep ze ontsteld van zinnen, „Wat zegt ge daar, papa! Hoe kunt ge u zoo verspreken! Maar veertien jaren zou ik zijn?  
Neen, *veertien jaar en zeven weken!*”

Hoe goed kende deze verteller de menselijke dwaasheden en zwakheden, en wist ze met voorbeeldigen humor te behandelen. Hoe vaak blijkt in het leven, wat hij in de fabel „Het Sijtsje” zegt:

„Wien kleur en kleed wat aanzien geven,  
Die heeft verstand, hoe dom hij zij.”

of als „de stervende Vader,” die den oudsten zoon een kistje met juweelen, den jongsten niets vermaakt, dit aldus toelicht:

„Voor Jurgen heb ik niet te zorgen,  
Die komt wel *door zijn domheid voort.*”

Maar bij al het goede is er toch in ettelijke van Gellerts fabelen iets, dat mij altijd gestuit heeft. Teekent hij in deze de menschen van zijn tijd juist, dan waren deze niet bepaald om op te verlieven. Ze zijn meestal dom, waanwijs, achterdochtig, onoprecht, en vooral de vrouwen moeten het ontgelden. Ze zijn ijdel, lichtvaardig, en zon-

der eenig edel gevoel. Goed maar, dat Gellert zelf nooit getrouwd is! Zijn beschouwing verloopt soms in het hatelijk satyrische, dat men wel begrijpt in een Roomsche, wereldsch man als de Fransche fabeldichter Lafontaine, maar niet in een Evangelisch, geestelijk man als Gellert. Zeer terecht is opgemerkt, dat de fabelen pijnlijke sporen dragen van de harde, nuchtere levensbeschouwing der Duitsch-burgerlijke kringen in Gellerts tijd. Toch munten ze uit door natuurlijkheid, aantrekkelijke schalkheid en gemakelijkheid in de voorstelling.

Gellerts geestelijke liederen zijn meestal te veel leer-dichten. Toch zijn er enkele uitnemende onder, die wij in den Gezangbundel kennen. (Zie Gez. 16, 112 en 187, geen onbekende zeker.)

Wat zijn tooneelstukken en romans betreft, deze hebben afgedaan, en terecht. Zijn proza kenmerkt zich door gemakelijkheid, nauwkeurigheid en sierlijkheid, en zijn „Brieven,” enz., blijven lezenswaard. Kort na zijn dood verschenen al zijn werken in tien deelen. Ze werden later herhaaldelijk uitgegeven. Van sommige bestaat ook een Nederlandsche overzetting.

Als een proeve geven wij hierbij in geheel nieuwe vertaling een van Gellerts beste fabelen.

#### HET RECHTSGEDING.

Processen, ja die *moeten* er wel zijn. —  
Gesteld, dat wij ze eens zouden missen,  
Hoe kon men over 't mijn en dijn  
Op aard beraden en beslissen?  
Het strijden leert ons de natuur;  
Dus, broeder, ga in 't recht en strijd met vuur!  
Ge ziet, men wil u overheeren,  
Maar geef niet toe, nooit, tot geen prijs,  
Laat aan den strijd zijn loop en eisch,  
Want „recht is recht,” dat moet elk leeren.

„Wat zeg je, buur? Dees grasrand is  
*Uw* eigendom? Glad heb je 't mis.  
De rand is *mijn*; mijn zal hij blijven.”

„Maar, vrind, hoe kun je nu zoo drijven?  
Ik heb getuigen, heel een tal,  
Waarvan een elk je zeggen zal,  
Dat lang reeds vóór den Spaanschen tijd . . .”

„Och, buur, je zijt je zinnen kwijt:  
En gras en rand, dat wil 'k bewijzen  
Zijn *mijn*. Geen mensch, die ze op kan eischen.  
Maar 't dient nu eens voorgoed beslecht:  
'k Gooi dadelijk de zaak voor 't recht.”

Alzoo spreekt Kees, slaat op de hand,  
En staat van ergernis te beven.  
„Ja, als 'k dien grasrand prijs moest geven,  
'k Miste even lief mijn hoeve en land.”

Doch ginds in stad is troost en raad.  
De toorn verhaast daarheen zijn schreden.  
Maar Meester Sluw, zijn advocaat,  
Was naar 't Gerechtshof juist gereden.  
Geen nood, Kees draaft en haalt hem in.  
(Nu denkt ge, dat 'k maar wat verzin,  
Ging Kees in vlugheid 't paard <sup>1)</sup> te boven?  
Pas op! Wilt gij mij niet gelooven,  
Dan kon ik om dien smaad te wreken,  
Wel zelf eens met heer Sluw gaan spreken.)

Kees komt den ander — 'k wil 't herhalen —  
Dan achterop en stelt nu zonder dralen  
De zaak hem voor. „Mijn buurman,” spreekt hij, „heer,  
Die schelm, die deugniet zonder eer,

— Niet dat ik op den man wil scheiden! —  
Hij zegt, — zoo'n zot! — de grasrand onzer velden  
Is *zijn*. Maar ging ook alles onderst boven,  
'k Wil zien, wie mij dien rand zal rooven!  
'k Geef voor mijn zaak mijn beste koe  
Ja, nog zes mudden haver toe.  
(Hier hinnikte het paard van zoet verlangen.)  
Maar leen me uw dienst, mijnheer, zeg wat ik  
aan moet vangen!”

„Geen mensch,” spreekt Sluw, „is meer tot dienst bereid  
Dan ik. Wat durft uw buurman spreken!  
't Recht is bij u, 't is me al gebleken:  
Uw rede gaf me zekerheid.  
Genoeg — gij moet dien dwaas verklagen.  
Roem wil ik op mijzelf niet dragen,  
— Dat doet geen eerlijk man van 't recht —  
Maar wie mij kent zal u verklaren,  
Of ooit een pleit deez' twintig jaren,  
Niet naar ik 't voerde ook is beslecht.  
Graag zal ik u ten dienste wezen,  
En — winnen doet gij: heb geen vreezen.”

Sluw gaat, terwijl hij Kees nog roepen hoort:  
„Mijnheer, ik houd mij aan mijn woord!”

Fel wordt de strijd gestreden, doorgedreven;  
Papier bij riemen volgeschreven.  
Het halve dorp moet voor 't gerecht,  
Men haast, getuigen te verhooren.  
Door vijf-en-twintig wordt gezwoeren;  
En door die allen wierd gezegd,  
Dat, naar de Dorpskroniek bewees,  
De grasrand *niet* behoorde aan Kees.

Ei, vrind, je zaak staat taamlijk slecht;  
'k Weet wel 't pleidooi niet uit te leggen,  
Maar 'k zou toch, onder ons, zoo zeggen:  
Je hebt vast niet het volste recht.

De eene ongunstige uitspraak volgt nu de ander:  
Maar Sluw geeft zijn cliënt nog altijd hoop.  
„Laat maar dat rechtsgeding zijn loop:  
Ik win het toch; daarvoor ben 'k schrande.  
Maar . . .”

„Ja, mijnheer, 'k heb 't geld al bij elkander;  
Ik breng het u meteen.”

Kees leent bij buur en vrind;  
Vijf jaren duurt de twist, die al zijn geld verslindt. —  
Waarom zoo lang? Dat weet *ik* niet te zeggen:  
Vraag de advokaten 't uit te leggen!

't Beslissend vonnis valt, en zie — Kees *wint!*  
't Is waar, de man heeft veel er voor geleden,  
Heeft huis en hof er mee verspeeld, verstreken,  
Die ge allebei thans aangeslagen vindt.  
Maar toch, wat nood, nu hij den grasrand wint!  
„O,” roept hij, „leer van mij den strijd tot  
't uiterst drijven;  
Want recht is recht, en zal dat blijven!”

A. J. HOOGENBIRK.



<sup>1)</sup> Men bedenke, dat destijds eenigszins groote afstanden door gegoede heden nog veelal te paard werden afgelegd.